

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Рябця Романа Валерійовича на тему:
«Кримінологічна характеристика та попередження кримінальних
правопорушень у сфері земельних відносин»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження не викликає жодних сумнівів. Україна – аграрна держава з найціннішими у світі родючими чорноземами, а сільське господарство як один із пріоритетних секторів національної економіки має великий потенціал для розвитку, на який ми особливо сподіваємось під час післявоєнної розбудови. Ринок сільськогосподарської землі в Україні відкрито у 2021 році після багаторічного мораторію на її продаж, а з 01.01.2024, вже в умовах війни розпочався другий етап земельної реформи, коли юридичні особи отримали право купувати українську землю. Отже люди, які знаходяться на межі виживання через військову агресію, можуть бути змушені продавати землі, а інші можуть скористатися цим станом та застосувати різного роду кримінальні схеми з метою збагачення. Ці правопорушення завдають значних екологічних і матеріальних збитків державі, фізичним і юридичним особам, щорічний розмір яких може досягати мільярдів гривень. Тому звернення наукової уваги автора на проблемні питання основних заходів попередження злочинності у сфері земельних відносин вбачається практично й суспільно затребуваною. У роботі проаналізована структура та динаміка кримінальних правопорушень проти довкілля (земля та землекористування), кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері земельних відносин, особливості детермінації злочинності, латентна злочинність. Явище злочинності у сфері землекористування гальмує процес завершення земельної реформи та підвищує ризики корупції в земельних відносинах. Тому дослідження кримінологічної складової є вкрай актуальним, особливо щодо попередження злочинної діяльності у цій сфері.

Слід визнати, що обрана Р.В. Рябцем для дослідження проблематика до сьогодні залишалася недостатньо розробленою у вітчизняній кримінології через

те, що переважна більшість наявних кримінологічних розробок здійснювалася на рівні екологічної злочинності в цілому. Авторське ж вивчення приділено феномену злочинності у сфері саме земельних відносин. Такий феномен має ознаки, що виступають суспільно небезпечним явищем нераціонального людського ставлення до землекористування; виявляється у вигляді множинності злочинних проявів окремих сфер землекористування; виявляється результатом хибного сприйняття невичерпності багатства земель і можливості їхньої саморегенерації. Дисертантом пропонується таке визначення кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин – це небезпечні явища нераціонального, деструктивного ставлення людей до землі, які виявляються у вигляді множинності злочинних проявів, що створюють загрозу сталості правовідносин у сфері землекористування, безпеки життєдіяльності людей і екосистем в цілому.

Наукова робота присвячена визначенню кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин, що включають в себе аналіз статистики, типології правопорушень, мотивів злочинності, детермінації, а також особливості застосування правових норм. Окрема увага була приділена основним заходам попередження злочинності у сфері земельних відносин. ***Викладене вказує на своєчасність та актуальність рецензованого дисертаційного дослідження та його теоретичну й практичну значущість.***

Аналіз зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження виконано відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р, Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженої Указом Президента України від 30 вересня 2020 р. № 722/2019, Концепції загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель (схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р), Науково-дослідної теми кафедри адміністративного і

кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара «Модернізація національного підходу до вирішення проблем правового захисту людини і суспільства у контексті сучасних глобальних викликів» (0122U001409).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Романа Валерійовича дає змогу зробити висновок про **наукову обґрунтованість та достовірність результатів**, отриманих під час науково-теоретичного пошуку, що було забезпечено:

- використанням різноманітної *емпіричної бази* за темою дисертації, яку опрацював автор, та великим масивом статистичних даних. Так, дисертаційне дослідження формується на основі аналізу та узагальнення 427 кримінальних справ, що були розглянуті судовими інстанціями України в період з 2017 по 2022 роки згідно зі статтями 236, 237, 238, 239, 239-1, 239-2, 240, 240-1, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254 Кримінального кодексу України, а також розгляду 184 вироків, винесених за вказаний період щодо відповідних кримінальних правопорушень. До емпіричної бази також включено статистичну звітність з Офісу Генерального прокурора, Вищої ради правосуддя України, обласних прокуратур, територіальних управлінь Державного геокадастру, Держгеонадр, Держпраці, Державної екологічної інспекції, Державної служби статистики, а також засобів масової інформації щодо правопорушень у земельній сфері;

- відповідністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті, для досягнення якої були правильно поставлені та послідовно вирішені завдання дослідження. Так, *за мету дослідження* автор вказує розробку та обґрунтування комплексної кримінологічної концепції, що включає теоретичне осмислення та систематизацію основних факторів, що сприяють виникненню злочинності в сфері земельних відносин, а також визначення ефективних механізмів попередження та протидії кримінально-протиправним проявам у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів. Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі поставлено й вирішено *завдання*, серед яких аналіз кримінологічних, правових та соціально-економічних аспектів, що впливають на злочинність у сфері земельних

відносин, розробка кримінологічної термінології, що стосується феномену злочинності в контексті земельних правовідносин, кількісні параметри та якісні характеристики злочинних дій у сфері земельних правовідносин, обставини, що породжують латентну злочинність у сфері земельних відносин та багато інших;

- грамотним використанням широкого спектру прийомів і методів наукового пізнання суспільних явищ і процесів. *Методологічну основу* дисертації становить діалектичний метод. У роботі використані такі методи, як: системно-структурний, системно-функціональний, статистичний методи, метод конкретно-соціологічних досліджень (експертне опитування, дослідження документів, контент-аналіз), а також система загальнологічних методів;

- критичним та об'єктивним аналізом досягнень попередніх дослідників цієї та суміжних проблем (автором оброблено 243 наукових та нормативних джерел);

- належною *апробацією*, схваленням на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на 4 науково-практичних конференціях, а саме: «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Дніпро, 9-10 жовтня 2020 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспектива та пріоритети» (м. Одеса, Україна, 22-23 січня 2021 рік) , «Національна парадигма правового розвитку сучасної України» (м. Дніпро, 18 травня 2023 р.), «Забезпечення принципів поваги, захисту та реалізації прав дитини у цифровому середовищі» (м. Дніпро, 23 листопада 2023 р.).

Дисертаційна робота характеризується цілісністю та послідовністю висвітлення матеріалу. Структурно складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (243 найменувань на 29 сторінках) та восьми додатків на 9 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 297 сторінок, із них основний текст дисертації – 268 сторінок.

Новизна дослідження та одержаних результатів полягає у тому, що автор вперше обґрунтував феномен злочинності у сфері земельних відносин, який виявляється результатом хибного сприйняття невичерпності багатства земель і можливості їхньої саморегенерації; систематизував генезис земельного законодавства, починаючи з 1990 року, виділив особливості розрахунку латентної злочинності. В процесі дослідження удосконалені знання щодо загального кримінологічного портрету осіб, винних у кримінальних правопорушеннях у сфері земельних відносин, типу правопорушень, факторів, що сприяють їх вчиненню, а також методики запобігання цим кримінальним правопорушенням.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Отримані в процесі дослідження рекомендації мають безпосереднє практичне значення. Зокрема, вони можуть бути використані для оптимізації стратегії і методів роботи правоохоронних органів, що включає в себе розробку та впровадження нових підходів до розслідування та попередження кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин. Результати дослідження можуть стати основою для розробки або удосконалення законодавчих актів, що регулюють земельні відносини, а також для визначення кримінальної відповідальності за порушення у цій сфері. Інформація та знання, отримані в ході дисертаційного дослідження, можуть бути використані для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі земельних відносин, правоохоронних органів (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Правобережної окружної прокуратури міста Дніпра Дніпропетровської області від 01.05.2024 р.), а також для навчання студентів юридичних спеціальностей. Результати можуть сприяти подальшим науковим розвідкам у сфері кримінології, зокрема у контексті земельних відносин, що дозволить глибше вивчати та аналізувати кримінальні явища (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара від 20.02.2024 р.). На основі результатів роботи можуть бути розроблені програми підвищення обізнаності серед населення та бізнес-структур щодо потенційних ризиків та наслідків кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин та надання

практичних порад і стратегій для місцевих органів влади щодо попередження та протидії з кримінальними правопорушеннями у сфері земельних відносин та протидії кримінально-протиправним проявам у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів.

Висновки до роботи є логічними, обґрунтованими та розгорнутими, адже витікають із результатів всебічного і об'єктивного аналізу досліджуваного явища кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин, мають як теоретичне, так і практичне значення, оскільки розкривають зміст та сутність основних напрямків боротьби з їх проявами.

Обсяг і кількість наукових публікацій і сама дисертація повністю відповідають вимогам МОН України.

Дискусійні зауваження та пропозиції до змісту дисертації. Незважаючи на в цілому позитивну оцінку викладених у дисертації положень, висновків і рекомендацій, необхідно відзначити наявність ряду моментів, що мають дискусійний характер і потребують додаткової аргументації:

1. Автор вказує на сплеск екологічних кримінальних правопорушень на окупованих територіях та зазначає про зафіксований загальний негативний вплив на природні національні багатства після деокупації українських земель. Дійсно будь-який збройний конфлікт створює серйозні загрози для довкілля (в частині злочинів, предметом яких є сфера земельних правовідносин) та населення, і в Україні бойові дії мають особливо катастрофічні наслідки для навколишнього середовища. З огляду на це дисертанту слід було більше уваги приділити аналізу впливу чинників воєнного часу на рівень та динаміку кримінальних правопорушень у земельній сфері, а також окреслити кримінально-правову політику держави саме у сфері відтворення й оздоровлення навколишнього природного середовища, а також вжиття заходів до недопущення скоєння правопорушень.

2. Заслуговує на увагу проведене дисертантом історичне дослідження еволюції розвитку земельних відносин та генезис системи правової охорони земель. Але таке вивчення видається неповним без висновків щодо продовження

та наслідків земельної реформи та прогнозування динаміки злочинності в цій сфері. Цікавим було би почути міркування автора з цього приводу, та його схвальність чи зауваження до проекту Кримінального кодексу стосовно кримінальних правопорушень у земельній сфері.

3. В розділі 3 дисертації здійснено комплексний аналіз міжнародного кримінального права та законодавства іноземних держав у контексті захисту земельних правовідносин. Однак незрозумілою залишається позиція автора стосовно того, які саме норми в іноземному законодавстві він вважає ефективними та такими, які б Україна мала би запозичити для підвищення ефективності боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері земельних відносин.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. На підставі аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора можна зазначити, що порушень академічної доброчесності не виявлено. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів відзначені в роботі з належними посиланнями та оформлені відповідно до наукових стандартів. Таким чином, порушення академічної доброчесності в дисертаційній роботі автора відсутнє.

Загалом, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження, оскільки більшість із них належить до спірних та дискусійних питань які, як правило, не торкаються основних, концептуальних положень дисертації, або ж мають рекомендаційний характер.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Науково-теоретичний аналіз основних положень дисертації, висновків та пропозицій, опублікованих праць її автора дає підставу для висновку, що рецензована дисертація є завершеною, логічною, структурованою кваліфікаційною науковою працею; самостійно виконаним дослідженням, що ґрунтується на визнаній методології; виконана у повній відповідності вимог для такої категорії наукових робіт та має вагоме теоретичне та прикладне значення, розв'язує конкретне наукове завдання.

Представлена на рецензування дисертація за змістом та повнотою викладу її результатів у публікаціях, обсягом і якістю оформлення відповідає

вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Рябець Роман Валерійович** заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Рецензент:

Доцент кафедри адміністративного і кримінального права
юридичного факультету Дніпровського
національного університету
імені Олеся Гончара

кандидат юридичних наук, доцент

Юлія ЖИВОВА

Підпис к.ю.н, доцента Живової Ю.В.

«ЗАСВІДЧУЮ»

Проректор з наукової роботи
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

«7» 08 2024 р.

Олег МАРЕНКОВ